

NA-110

Somogyi népi műzeum
Néprajzi adattár

NA-110

gyűjtő, Teires Gyza

gyűjtés ideje,

Tartalék; leírás

4 lap, 1 képek

Fő társas mutató; Képek

számszám, XXXIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Feltalozás

átvezetés az egyes ltr. 120-as felületre

KÖKÜT KÖZSÉG MONOGRÁFIÁJA.

KÖKUT KÖZSÉG MONOGRAFIÁJA.

a lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagyságának vizsgálata.

Kökut község területe a Marfy család tulajdonát képezte, melyet az állam tőle megvett, telepítés céljából, 1891-ben.

A község Tapazdhoz tartozó telep volt eleinte, később hol Tapazdtelep, Kókuttapazd, majd Kökut néven szerepel a "Kökut" elnevezést a község keleti részén lévő kőről épített kútról kapta, mely az idők folyamán eltűnt.

A község a Kaposvári járás déli részén helyezkedik el. 1889-90-es években házáinkban a kiváló szőlőfajtákat a filoxéra erősen pusztította. A F.M. megállapítása szerint Kökut futóhomokos területét alkalmasnak találták szőlő telepítésre, s ez helyesnek bizonyult. 50 családot telepítettek ezért id. Egy-egy család 16 holdat kapott. Sbból a területből 3 holdat a legértékesebb szőlőfajtákkal ültették be, a F.M. ellenőrzésével és vezetésével. Az állam a szőlővesszőket, karókat, lugashez szükséges aróteket díjmentesen adományozta. Egy-egy családnak lszeba kenyés, fatalpas épületet építtetett fel, melynek építőanyagá, fa, sáros zsufffedél volt. Hosszú-lejáratu, kamatos-kölesön nel kellett ezeket a telepéseknek megváltaniuk. A községet hitbizományi birtokok vették körül Festetich melyek a tulajdonos halála után az állam tulajdonába mentek át. A település dénsőbb részeit ültették be szőlővel Kökut határát erősítették, a mélyebben fekvő részeket szántóknak használták, sőt kenyéskerteket is műveltek, ahol különösen paprikát termesztettek. A házak ut kétoldalán épültek ezért községutca-s falu.

A falu területe 3000 kh. Szomszédos faluk: Alsogyecs, Kadarkut, Besenyő, Gyöngyöspuszta és Pusztatapazd. A II.ik világháberu után Alsogyecsal egy-községé elvaát össze. A falu ügyeit a Községi Tanács intézi. Azelőtt köz-igazgatásilag a tőle 7 km távolságra fekvő Kadarkut jegyzőségéhez tartozott. U.P. mais Kadarkut, vasuti állomása is ezvált egyben a községnek.

A felszabadulás után Henese-Medrehely vasutállomásához bekökö-fölut nyilt, így a délgező patrsztekánk kisebb távolságot kell megtenniök, ha utazni akarnak.

A járás és egyben a megye székhelye Kaposvár, melyet vonattal lehet megközelíteni.

A lakóhely felszíne.

A terület, távolabb dombok veszik körül. A kisebb dombokat a szél alakította ki a futóhomokról. Legalacsonyabb része a nyugati rész, melyet a nép "Janosárnak" nevez. Ez azelőtt esősebb időben halastavak voltak.

A falu dűlő-utait a nép különféle nevekkel látta el. Kéthegykő a falutól ény-re 1 km-relevő terület. Kb. 15-20 m magas domb között fekszik.

A Feketesár talaja mocsaras, ingoványos terület volt, melyen ma már művelnek. A Preletár-dűlő a községtől 2 km-re K-re van, az első háború után juttatott esekély nagyságu földök... A Kukacsai-dűlő D-re vezet. A Tőrekesi dűlő Dny-re 1/2 km-re vezet, ahol a mai szántóföldekre régen tőreket heráltak. Innen kapta a nevét. A Nyíresi-dűlőt nyírfák szegélyezik.

Éghajlata.

A legnagyobb meleg július és augusztusban van. Ebben az időben a csapadék-mennyiség is elegendő, hogy egyes növényeket mesterséges öntözéssel tartanak életbe.. Pl 1903-ban az öntözés miatt valóságos veszéllyel volt a lakosság vizellátása. Kőkuten a delgöző parasztek munkájára nézve a legnagyobb veszélyt a minden évben megismétlődő jégverés jelenti a veszélyt amelyet az ÉNy-i légáramlat hoz magával. Pl 1902-ben jun. 13-án az összes termést elpusztította, de a következő időjárás lehetővé tette, hogy a kukoricát újból vessék, s még be is érett. Ez mentette meg a lakosságot a súlyos nyomertól. Általában az tapasztalható, hogy a jégverés 20-30% ban átlagosan minden évben kárt okoz. Kemény tél 1940-ben volt, mely a gyümölcsfák legnagyobb részét elpusztította. Általában mind az eső, mind a hó kevésnek bizonyul, a lakosság öntözéssel pótolja.

Vízrajz.

Kőkut felszíne É-ről D-fele lejt. Folyója, tava nincs, csak talajviz és eső levezetésére szolgáló árkokat találunk. A

A kutak mélysége általában 5-6 m, melyek a hosszantartó szárazság következtében úgy kiszáradnak, hogy a vödör sem merül el benne. A viznek kevés a jó tartalma, ennek hatása a gyermekeken meglátszik. /struma/

Természetes növényzet és állatvilág.

1893 előtt az egész terület erdő és teljes legelő beritetta, melyek a telepítés feljuttán egy részét kiirtották, és szántóvá alakították. Az egész terület mintegy 1800 kat.n. melyből erdő 300, legelő 400, rét 100 hektár, a többi szántó és szőlő. A községet köralakban veszik körül az erdők, a fűtőterek megkötésére a lakosság akác, nyír, égeres lucfenyőt telepített. Legjellegzetesebb fája az akác. Legelterjedtebb gyomnövénye a vadkender. Gyógynövényei: maszlagos nádragulya, gyzerjófű, kakukkfű, kevesebb mennyiségben egyéb gyógynövények is. Az erdőben nyulgemba, galambica, vargánya, a legelőn, réteken pedig esibegemba található. Háberu előtt nagy mennyiségben élt a dímvad, őz, most már csak őzet és nyulat látni. Kártékony állatok: a róka, berzsek kárt okoz, ezért a lakosság felkeresi buvóhelyeit és kiirtja őket. A mezőn ürge és hőség tanyázik. Ragadozó madár a vérese és a karvaly.

A község szomszédságában levő erdőség gr. Fezsteties vadaskertje volt. Kérvadászatok alkalmával óriási mennyiségű vad került területekre. A vad kárt okozott a kulturnövényekben.

Talaja.

A község fűtőterekkel terület, gyenge minőségű talaj, melyet a laposabb területeken mesterségesen trágyázzák és kenyhakertnek használják fel. Vannak a községtől távolabb agyagos és kevés humuszos területek is.

Lakehely története.

1893-ban alapították a települést. A F.M. megál. alapította, hogy a terület szőlő telepítésre igen alkalmas. Ebben az időben az országban nagy mértékben pusztult a szőlő filixéra betegség feljuttán. A Márfy birtokból hasították ki a falu területét, az állam vette meg és 50 családnak részére

szétosztotta a földet. Egy telepes 16 holdat kapott, melyet 20 évig adómentesen, utána pedig holdanként 90 koronaért kifizetett. Ugyancsak az állam gondoskodott az építések anyagáról, felépítéséről, melyet 20 év múlva 160 koronaért megvett a tulajdonos. A földet, házat a 20 év eltelte után gyenge terméseredmények következtében a lakosság nem tudott fizetni. A kamatos kamattal felnagyított adósság terhe nehezedett lakosság vállára. 1919-es Tanácsköztársaság idejében s követő években, a konjunktúra alatt sikerült a terhektől megszabadulni, borju, vagy malac eladásának árából. A népesség mind nagyobb lett a kis területen, s 30-as években többen megváltak a földtől és másutt igyekeztek megélhetésüket biztosítani. Ezeknek a földjét vagy a bank, vagy a jogymodu gazdák vették meg. Így alakult ki, hogy egyes gazdáknak most már nem egy telep /lőnőd/ hanem 20-24 hold területük lett, illetve van.

Benépesítés.

Telepítés folytán 1893-ban Zalából és Somogyból történt.

Földbirték megosztás 1945-ig.

A településkor a lakosság faekeket és egyéb szerszámokat kapott, illesztett be. Észel munkálták meg a földet egészen az első világháborúig. A laza homok megmunkálásához ez megfelelt. az első világháborúig a gazdák megállapodtak abban, hogy egy-egy dűlőben azonos növény (rozsa, Burgonya) termelnek. A következő évben az egész terület parlagon maradt, s a cserda legelte. Ebben az időben főleg szőlőtermelés foglalta le a gazdák idejét.

Népsűrűség

A településkor a birték megosztás arányos volt. Ez az oka annak, hogy a család szaporulatak is általában kiegyenlítették. Minden családnál öt-hat gyermek volt. Idővel egyes családok különösen megnövekedtek. Nem volt ritka, nyolc-tizenkét tagú család. Különösen a nazarénus-szektáéhoz

tartató családok szaporodtak.

Az első világháberút közvetlen megelőző politikai mozgalmak hatása a faluban is érezhető volt. Azonban e mozgalmak, melyek főként a lakosság szegényes körülményei között, ösztönösek voltak. Kemény, az egész parasztságot megmozgató erő nem volt. A falu lakosságának fele a szomszédos uradalmakban aratással kereste a kenyeret és állandó napszámból élt. Kenyergabonás keveset termeltek. A lakosság átlagos életkora 55. év. Táplálkozás szerény főzelek, burgonya, bab és káposzta. Húsfelet főleg télen fogyasztanak.

Nepviselet nincs. Egyszerű, polgári ruhát viselnek. A faluban orvos nincs a gyógykezelést körzeti orvos látja el. Dolgozó parasztságunknál a nők épp úgy mint a férfiak a házi munkán kívül a mezei munkákban is részt vesznek. Így a gyermekneveléssel általában keveset foglalkoznak, így szükséges lenne napközitthon felállítását. Az elmúlt időben iskolában 4-5 km-ről jöttek, egy tanító 120 tanulóval tanított. Sok munka miatt a gyermekek nem végezték el a 6. osztályt, sőt sokan már az I.-ből kimaradtak, s az analfabéták számát szaporították. Nagy hiány az, hogy nincs napközi otthon, s így sokszor látni 5-8. éves gyermekeket csacsémóval karjukon a homokban játszani, míg a szülő a mezőn dolgozik.

Háberu befejezése óta a dolgozó parasztokat állandóan szűrővizsgálatokkal ellenőrzik, hogy az esetleges megbetegedéseket megelőzzék, ill. időben felismerjék. A csacsémók közül a rászorulókat kéthetenként vitamin-injekcióval látják el. A zöldkeresztes nővér az anyákat tanácsadással segíti.

A település régi talpas házai földpadlósek, tisztántartásuk nehéz, nedvesek. A népes családok egy szobában tartózkodnak. Szobájuk ugyan van kettő, de a "tisztaszoba"-t úgy építették, hogy fűteni nem lehet.

Cigány lakóság

1925-28-as években két telepés gazda gazdaságilag nem alkalmas, három hold területű a pusztában megjelent cigányoknak eladott, mely Kökut É-i részén húzódik. Ezekben az években sárgunyhókat építettek, koldulásból, és teknővájásból tartották fenn magukat. Ezek folyamán mind többen telepedtek ide az ország minden részéből. Lélekszámuk kb. 130. háberu után a jegyrendszeres kialakulása a koldulást megszüntette. Rákényszerültek rendszeres kereseti forrás után nézni. így pl. erdei munkásnak, csordásnak, pászternak, s jelenleg áll.

gazdasági munkásnak helyezkedtek el. Mondhatjuk azt, hogy a legtöbbben földmunkában dolgoznak. Így két család anyira vitte, hogy rendesebb lakóházat épített magának, sőt lovat, és tehénnel rendelkezik. Háberu előtti években rendszeres iskoláztatás részükre nem volt, nem voltak tankötelesek, nyilvántartani nem kérvolt őket. "elszabadulás óta az iskoláztatás rendszeres. Gyenge magyar nyelvismeretük mellett nagy értelmet mutatnak.

Gazdasági élet.

Lakóhelyünk határa ~~szarvaslakóházak~~ 4800 K. H. kitevő terület. megosztása a következő: erdő 300, legelő, 300, rét 150, a többi szántó és szőlő. Gabonafele a község ellátását biztosítja, már azért is mert a lakosság népesedése folytán kis és törpe-birtokos a lakosság zöme. Így gabonatermelésből megelégni nem tudnának. A szőlő-termesztés husz esztendeje mind gyengébb és gyengébb termés eredményeket hozott. A hazai szőlő pusztulása, a termelt anyag hiánya arra kényszerítette a dolgozó paraszteket, hogy a fennmaradó területüket konyhakerti növényekkel ültessék be, a kipusztult tőkétet nova szőlővel pótolták. Kiváló termés ad a paprika, paradicsom és a dinnye, melyet szerződés szerint helyből, gépkocsin szállítanak el. A felesleget szabadon a kaposvári és pécsi piacra értékesítik. A gazdák 10-15 százaléka dohány-termeléssel kezd foglalkozni. A talaj megfelel erre a célra, ezt mutatja hogy több gazda jutalmat kapott. A nehézség abban mutatkozik, hogy a lakosság nem tud kellő szárítópályákat építeni. Az állattenyésztés fokozatosan csökken, azért mert a szálas-takarmanyfóleségek a futóhemeken nem terem meg. Ez a magyarázata annak, hogy ma már kevesen ló-fogat a községben, s tehénnel dolgoznak. Ezek megelégednek a csutaszárral, mely a kukorica-termelés következtében bőven áll rendelkezésre.

Érgőgazdálkodás

1893-ban a telepítés alkalmával a legelő területen ligetesen helyezkedett el az erdő. Azóta a szántónak hasznavehetetlen területeket befásították. Időközben a besenyői-részről mintegy 6 kh. erdőterületet vett meg Kőcut lakossága. A terület mintegy 20 százaléka jelenleg erdő. Tulajdoni része akác, eger, nyír

és fenyő. Ivenként tervszerint termelte ki, melynek egy részét bányafának, építkezéshez szalufának a többit tűzifának használták fel. Háziiparhoz a nyír hajtásaiból seprőt, a fűz vesszőiből keserut és hutott fennak. A vizes árkek mellett található a fűzfák kisebb mennyiségben.

Ipar:

Telepítés óta 1 hegnár, kovács, és egy cipész iparos ütötte fel a tanyáját. -A lakosság kis száma miatt keresetük a megélhetéshez nem elegendő, így földműveléssel foglalkoznak. Építkezéshez szükséges anyag a községben fán kívül nincs.

Közlekedés, szállítás.

A felszabadulás után Henese országútjába bekötő földesutat kapott Kőkut. Így nem kell mára 7. km. meg-tenni Kadarkút felé a kövesutig, csak 4 km-t. Nagy segítség ez is a delgező népnek, mert piacra szállítandó terményeit gyorsabban tudja a vasúthoz elszállítani. A nagy henek szárazság idejében valósággal lehetelenné teszi a közlekedést, úgy, hogy a községbe érkező autók gyakran kénytelenek vissza-ferdulni, vagy fogatot segítségül hozni. A 3 éves tervben kijakarták kövezni az utat, ami igen nagy segítséget jelentene a lakosságnak.

Kulturális élet.

1894-ben itt talált mezőgazdasági épületből az állam egy-tanerős iskolát létesített, melyett az 1928 as években kettanerősre fejlesztett. xxxxx az iskola-fejlesztés folytán Kőkut mellett levő Gyöngyös-pusztán is létesítettek iskolát. 1941-42-ben 100-110 tanuló is volt Kőkuten, most csak 70. Felszabadulás előtt a cigányok iskoláztatása nem volt biztosítva, így az analfabétizmus nagy volt. Mostani törvények kötelezővé tették számukra is az iskola látogatását, s így az analfabétizmus csökkeni fog. Kulturális vonatkozásban a felszabadulás óta nagy változás állt be a község életében. Kultúrteremtést kapott, beépített színpaddal. Rádió, könyvtár, társas-játékok, megfelelő ülőhelyek állnak a delgező parasztek rendelkezésére. A vándor-mezi és a falu kultúrgárdája is szórakoztatja időnként a falu lakosságát: nagy esemény volt a faluba a telefon bevezetése, mely postával, ervevel, stb. gyors összeköttetést teremt.

Neprajz.

61 évvel ezelőtt egy birka-akel, bivaj-istálló és egy hárentagu család lakás maradványai emlékeztettek arra, hogy itt valamikor uradalom volt. A telepítés felytán ezen épületeket alakították át iskolává, kulturházzá. A többi építmények talpas, faszekrakással ellátott, zsuffedeles házak voltak. A fejlődés felytán ezekből csak, egy maradt meg. A lakosság legnagyobb része az istállóra fordított nagyobb gondot, melyet téglából építtetett fel.

Szekések.

Szüreti mulatság alkalmából levegő felvenulást tartanak. Disznóöléskor nyársdugás is szekásban van. Aprószentek ünepén fűzfavesszőből korbácsot fennal és ezzel ütögetés közben jókívánságokat mondanak.

*Feiler Gera
1946.*

IV/40/2

NA-110

Kadarkut

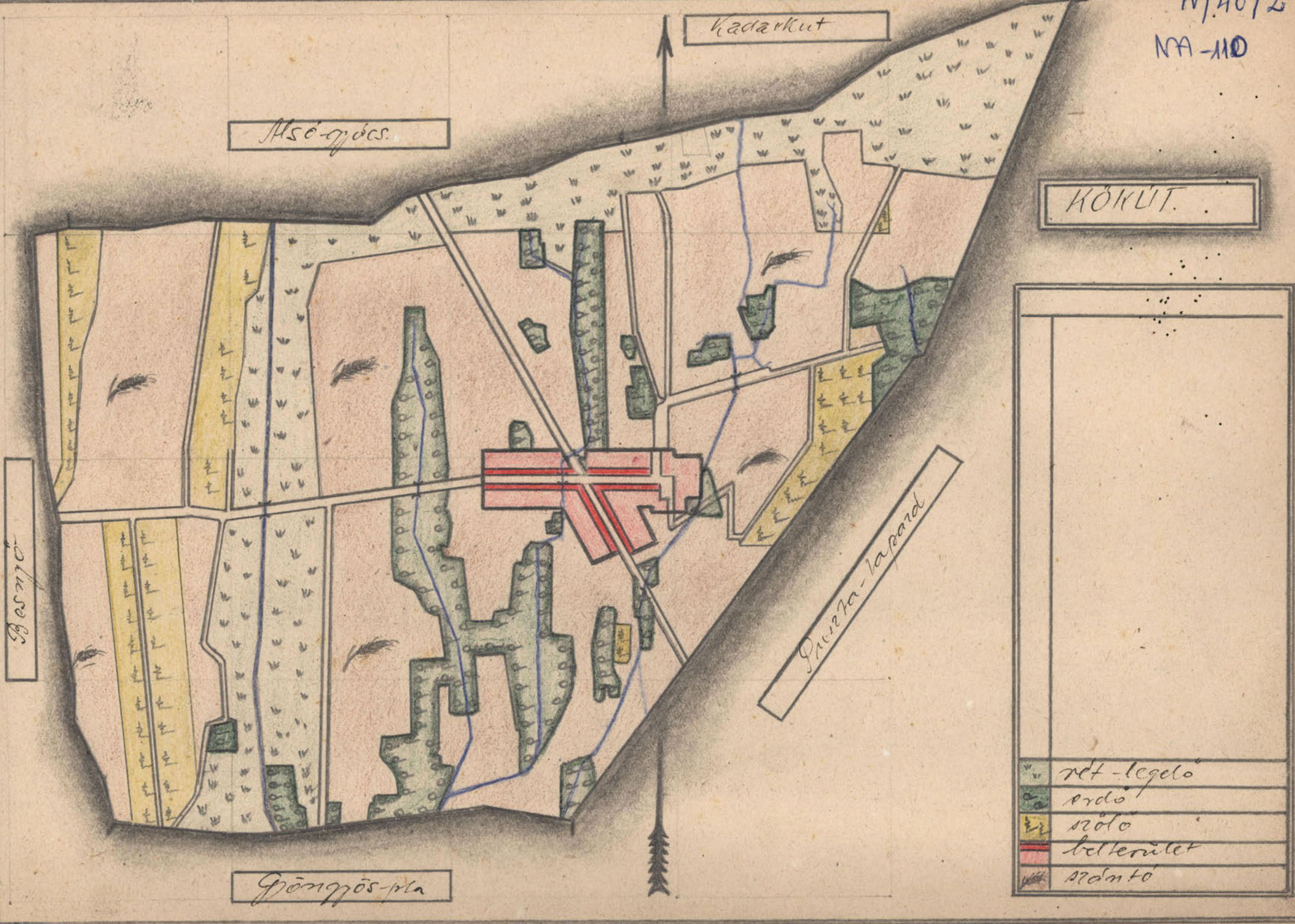
Mésőgyöcs.

KÖKÜT.

Olvasó

Pavuta-lapard

Gyöngyös-pla

	vet-legelő
	erdő
	szőlő
	belső terület
	szántó